

Januš Golec:

Veronika Deseniška.

Kot otroka me je jemal oče večkrat v svoj rojstni kraj v znani hrvaški Desenišč. Na povratku mi je kazal starodavni grad levo nad cesto na neznanem gričku. Grad je ohranjen še do danes in mu pravijo Zagorci: »Naš Tabor«. Že v otroški dobi se mi je zaupalo, da hrani zidovje precejšnji del hrvaške zgodovine, predvsem je znan po cellem jugoslovanskem svetu, ker je zibelka bajne zagorske kraljice Veronike Deseniške.

V nižjih gimnazijskih razredih sem se seznanil z zgodovino Našega Tabora ter z žalostno usodo zagorske cvetke — Veronike. Ponosen sem bil, ker sem po očetu rojak te v meglo davne preteklosti zavite osebnosti in hrepenel sem: videti ta grad, sobane ter grajski vrt, po katerem je šetala v srečnih mladostnih letih s pravljicami vsega-mogočega ter nemogočega odeta zagorska plemkinja.

Po končanem tretjem gimnazijskem razredu se je ozrl oče s toliko milostnim očesom na moja moledovanja glede obiska Našega Tabora, da je pustil necega popoldne zapreči in sva se peljala do gostilne Juraček pred Deseniščem. Bratje Jurački so krčmarili, bili vsi muzikanti in dobri očetovi znanci. Po najinem prihodu so vrgli običajni »šnapsl« in Franceku je namignil oče s pozivom: »Pelji fanta v grad in mu pokaži, kje je bivala Veronika Deseniška in kam so jo zazidali živo kot mučenico.«

Od Juračkov do Našega Tabora je dobre četrte ure in na tej kratki poti mi je zaupal s tajstvenimi besedami Francek nekaj resnice po večini pa ljudske pripovedke o zgodovini zagorske grajske svetinje in boginje hrvaške zgodovine — Veronike.

Po vstopu skozi grajska vrata sva bila takoj na dvorišču. Grad je obzidan še danes. Oko mi je iskalo zastoj prostora za nepopisno krasne vrtove, po katerih bi naj bile polzele nožice Veronike.

V notranjosti gradu debelo ter zaduhlo zidovje. Mesto grajskih soban le temne luknje z odprtinami za dnevno luč, da bi človek komaj potisnil roko skozi. V novejšem času so prebili na par teh luknjah okna, da lahko stanuje v teh prostorih oskrbnik. Francek me je vodil iz pritličja v prvo ter drugo nadstropje, povsod je dišalo po ječah in ne po sobah ter dvoranah, katere je osrečevala svojčas navzočnost resnične in žive Veronike Deseniške. Grad je vidan v četverokotu in v drugem nadstropju je nekaj luknjah nedostopnih, ker se je udril dohod do njih radi malomarnosti posestnikov. Videti je razločno od daleč, da je ena žamet ted odprtin pri vhodu zazidana na pol.

Francek se je odkril pri pogledu na ta porušeni del, napravil pobožno križ, pokazal proti oni na pol zazidani odprtini in mi pošeplil skrivnostno: »Tamkajle je bila živa zazidana za kazen naša Veronika Deseniška, ko se je vrnila k očetu od celjskega grofa. Umrla je strašne mučeniške smrti in še danes je videti sledove njenega trpljenja.«

Pri tem pripovedovanju so polile Franceka solze sočutja do vsega obžalovanja vredne Veronike, dregnil je še mene, moral sem se odkriti ter pokrižati in vzdihniti na nebeški pokoj rajne.

Dobro mi je bilo znano, da je povest o Veroniki in smrti za štirimi stenami izvor zagorske domišljije, voditelja nisem maral žaliti ter sem kremžil tudi jaz obraz v žalostne gube.

Zanimiva je v cellem gradu velika, starodavna ura in podstrešje, ki je ohranjeno še danes prav dobro. Po hodnikih so vzdane plošče z raznimi letnicami, ki pričajo o zgodovinskih dogodkih krog gradu in katere poljubujejo Zagorci, kakor bi bile te številke nekaki svetniški ostanki.

Pregled zagorskega Našega Tabora mi je podrl v eni uri vse sanje bajnosti o nekdanjem grajskem bogstvu, krasoti, udobnosti. Res pomilovanja vredne grajske krasotice, ki so se morale potikati po teh zadimjenih luknjah. O Veroniki Deseniški sem verjel od tedaj naprej le to: morala je biti pri zunanji ter notranji beračiji gradu krasotica, ker sicer bi ne bilo obviselo na njej oko sina tedaj nekako vsemogočnega celjskega grofa. O pravljicni lepoti zagorskih gradov, soban in vrtov imam od onega dne to pravo prepričanje, da je bilo Zagorje v dobi Veronike Deseniške še mnogo siromašnejše nego je danes.

Po podaji majniške deklaracije v dunajskem parlamentu se je vzbudila želja po osamosvojitvi na obeh straneh Sotle. Ljudske tabore naših neustrašenih poslancev so posečali poleg Slovencev, tudi Hrvati in Srbi izpod Zagreba. Naš dr. Korošec je nastopil na takem taboru na Biželskem, kjer se je zbralo na tisoče naroda s tako odločnostjo proti avstrijsko-nemškemu vojnemu nasilju, da so se izvil iz tisočih grl navdušeni klici:

»Sokole naš, osvobodil nas!«

Na teh deklaracijskih taborih so igrale važno ulogo poleg pogumnih in zavednih kmetskih deklet ter žen tudi trške gospice in soproje najuglednejših Obsotelčanov. Izobraženstvo je tekmovalo naravnost med seboj: katera od gospodičen bo pozdravila slovensko-hrvaško-srbskega sokola dr. Korošča ter ga okitila za obljubo svobode s cvetjem.

Po končanih ter sijajno obiskanih ljudskih taborih po vseh večjih obsoteljskih krajih se je vzbudila narodna zavest ter hrepenenje po jugoslovanski svobodi z neupogljivo silo. Naše vaške ter trške gospice in gospe, ki so pred temi tabori čebljale po večini nemški, so se pretvorile na mah v Jugoslovanke po jeziku ter srčnem prepričanju. Izobraženstvo se je lotilo čitanja slovenske ter hrvaške zgodovine in vse je govorilo, bilo tudi prepričano o najčistšem bratstvu, ki bo objelo v Obsoteljski dolini predvsem Štajerce in Zagorce. Gospice so iskale po knjigah slovensko in zagorsko junakinjo, ki bi jim naj bila simbol osvobodjenja ter rešitve izpod avstrijsko-nemške pete. In res, iztaknile so ta vzor, to ognjišče pravega ženskega ter jugoslovanskega mučeništva in hrabrosti v Veroniki Deseniški. Celi ženski svet je začel glasno sanjati o Veroniki, njenem jugoslovanskem prepričanju in trpljenju pod nasiljem celjskih mogotev.

Schichtovo

terpentinovo milo

svojimi 7 odlikami

Druga odlika.

Velik in priročen kos!

Takšen velik kos olajša pranje, ker da takoj toliko pene, kolikor majhen kos po daljšem pranju.

1. Terpentini v milu.
2. Velik in priročen kos.
3. Prijeten duh.
4. Slike iz pravljic za izrezati.
5. Milo je v zavitku.
6. Svetla barva.
7. Razkuženje perila.

Enkrat sem namignil v ženski družbi samo malo, da ne odgovarja vse tako resnici, kakor to riše domišljija glede bratstva in junakinje Veronike, pa bi jo bil skoraj izkupil dejansko. Podžgal sem s to opasko v toliko radovedno izobraženstvo, da se je jelo zanimati za moje znanje o osebnosti Veronike Deseniške. Nisem se upal razodeti svojega razočaranja pri pogledu Našega Tabora, ker sicer bi mi bila odvzeta pravica do deklaracije, pač pa sem pozval mlade junakinje, naj si ogledamo bivališče ter šetališča Veronike, saj ni daleč. Sklep za poset kraljestva zagorskega bisera je bil storjen kmalu ter določen popoldne za ta izlet. Dosegel sem še toliko, da smo vzeli seboj dosti jedade ter pijače, ker že davno mrtva Veronika nas ne more več pogostiti, akoravno smo plamteče navdušeni Jugoslovani.

Poletno toplega popoldne se nas je odpeljalo na enem vozu s par konji enajst oseb iz St. Petra pod Sv. gorami preko Sotle v smeri proti Desenišču. Ni treba še povdarjati posebej, da je bila med nami deklaracija pretežna večina gospodičen. Obklečene so bile kolikor mogoče v pisanih jugoslovanskih barvah, bile že na zunaj dražestne in vsaka je hotela biti čim bolj podobna simbolu bratskega junaštva — Veroniki. Ne morem niti opisati, kako so slikale te naše izletnice med potjo dom Veronikin, njene sobane, dekliško sobico, kopalnico in predvsem od njenih ročic negovane gredice in cvetlice — grajskih vrtov. To zvonko čebljanje — plod ženske domišljije je navdušilo še nas moško resne spremljevalce, da smo bili uverjeni: Veronika Deseniška bo postala po uredničenju majniške deklaracije za naše obsoteljsko ženstvo nekaka devica Orleanska.

Pogled na res mogočne zdine Našega Tabora je navdušil naše Jugoslovence s tako nestrpnostjo, da smo jih obdržali komaj na vozu, dokler se nismo pripeljali do Juračkovih krčme. Voznika smo odposlali v Desenišč. Meni je bilo predvsem za jerbasa in cekre, katere sem odpremil v grad.

Gospice se nismo zmenile ne za jed, ne za pijačo, le naprej proti gradu, da bodo stopile njih nožice na sveta tla deseniškega grajskega dvorišča. Sledil sem celi deklaracijski karavani od zadaj ter se mrazil v pričakovanju: Kaj neki poreče ta s popolnim bratstvom namazani ženski svet po obisku pri Veroniki.

Z grajskim dvoriščem deklaracije niso bile zadovoljne. Vse preozko, temno, umazano in prav nikjer niti sledi o kaki bivši gredi, cvetličnem nasadu — — — po kotih koprive, vrazji stric in trava, da bi jo lahko kosil!

Veronika je bivala v prvem nadstropju, tega prepričanja so bile vse. Kar brzele so preko votlo donečih stopnic iz pritličja na hodnik prvega nadstropja. Vse temno na hodniku, razgled le na dvorišče in okolico so si lahko ogledale skozi strelne line. Vse je smrdelo po zaduhlosti, po dimu in cela jata netopirjev se je splašila pri razočaranih vzdihih potomk Veronike Deseniške.

Sedaj še le sem bil ljubi Januš, ki bi naj pokazal: kje je Veronika nočila ter se oblačila, kje obedovala, kje sprejemala in kod so krožile njene rajske nožice v plesu. Bil sem koj pri rokah z razlago: če se jej je ljubilo, je lahko vstajala iz postelje iz prve luknje, a si je morala prižgati tresko, če je hotela videti svojo obleko. V drugi zakajeni čumnatosti se je zbirala grajska gospoda k pojednam. Po dnevu je sililo nekaj svetlobe skozi one špranje v zidinah, proti večeru so gorele sveče ob največjih slovesnostih, sicer pa so se ti odličnjaki pomenkovali pri svitu ognja na ognjišču ali plamenu navadne treske. Kopalnice ni posebat zagorski grad, ampak se je umivala tudi Veronika čisto po domače iz skleda. Po hitrem ogledu vseh čumnat ter grajskih dimnic so bile naše deklaracije enoglasnega mnenja: Z Veroniko Deseniško ne bi menjala nobena! Kar na hodniku v gradu so sklenile, da si bodo izbrale kak drugi ženski simbol za jugoslovanstvo, in sicer tacega, ki se je rodil, bival ter živel v pravem gradu, ne pa v deseniški jetnišnici! Grajskih vrtov gospice niti iskale niso, zatekle so se k cekrom ter jerbasaom in hajdi s krepičili na trato pred grad.

Pri mali južini so letale iz ženskih ust prav pikre na pesnike ter pisatelje, ki opevajo in opisujejo srednjeveške zagorske grajske trdnjave kot nekaj nepopisno lepega; a v resnici je vse skupaj le ogromna gromada zloženega kamenja, ki je na znotraj zaduhlo okajeno.

Moški deklaristi smo se poučili nam v varstvo izročene spremljevalke, da ni bil ženski spol v časih Veronike Deseniške razvjen v tako nepregledno obilni meri nego danes v dobi majniške deklaracije. Grajske cvetke niso bile samo junakinje v srečih, predvsem glede skromnosti stanovanj, zabavališče in šetališče roko v roki z vitezi, ki so hodili oblečeni v železo ter jeklo. Niti ta poduk jih ni več na-

vdušil za junakinjo deseniško, vsaka je hotela ostati štajerska gospica trgovčeva, doktorjeva, nadučiteljeva itd. in nobena ne več Veronika Deseniška za zidinami zagorskega gradu.

Po končani dobri mali južini smo si ogledali še Desenišč, ki ne nudi nobenih zanimivosti ter skobacali na naš voz.

Koj od Deseniča v smeri proti Sotli se poglobi cesta precej globoko in je visoko od ceste do njiv in travnikov ob cesti.

Že, ko smo se zbirali krog voza, je bilo okoli nas vse polno zagorskega naroda. Gledali so nas začudeno: Kaj neki so iskali ti Kranjci in Kranjce na Našem Taboru. Ko je začel drčati naš voz navzdol od Deseniča, je bilo slišati za našim hrbtom glaseh krohot in opazke radi čudnih kranjskih upreg.

Pridrsali smo skrbno zavrtih zadnjih koles do sredine klanca, pod nami je zahreščalo, voz se je nagnil bliskovito na levo stran in cela družba deklaracij in deklaracij je ležala liki izstreljena iz topa na globoko pod cesto ležeči njivi ter travniku.

Celo Hrvati so se nehali smejeti, v prepričanju, da smo vsi pohabljeni, če ne mrtvi!

Trpelo je precej časa, preden se je ojunatil eden glavnih deklaracij, zbral ude svojega rojstva, se postavil na noge in uvidel po pretipu, da je še cel. Gospice so vikale: »Oh, kje je moja glava, noga me boli, po licu sem krvava itd.« Glave so imele vse natakne na truplu, nobena strte kake roke ali noge, le nekaj prask po obrazih. Najbolj sva jo izkúpila voznik in jaz. Voznik je padel pod konje ter si razrgal hlače, jaz sem pa priletel s tako silo na travnik, da sem si pri padcu strl protezo.

Nesrečo je zakrivilo zadnje kolo. Voz že ni bil bogzna kedaj na cesti in zadnje kolo je bilo tako razsušeno, da se je zrušilo pri zaviranju ter povzročilo nevaren ter globok preukc ki se je doigral na srečo naših udov na njivo in travnik in ne med kamenje.

Naše slovenske junakinje so bile od strahu blede kot stena in so jokale na ves glas v zahvalo, da se ni pripetilo kaj hujšega. Prepričane so bile vse, da je strl kolo duh Veronikin, katerega smo vzdramili in razjirali s svojim obiskom po grajskih hodnikih.

Z vozom ni bilo nič, treba je bilo kreniti nazaj v Desenišč, da nam pomorejo Hrvati do povratka. Moram beležiti na pohvalno plat, da so nas sprejeli bratje Zagorci s pomilovanjem in nam čestitali, da se gospoda ni bolj potokla, ali celo ubila. Povedali so nam tudi, da so videli pri odhodu, kako pleše naše zadnje kolo čardaš, posvarili nas niso v veri: »Na kranjskih vozovih že mora biti tako, da pleše celo kolo.«

Prestani strah smo si poplajnjevali moški v krčmi; Jugoslovenkam ni bilo za pitje, preveč so si imele povedati, kako so padle in kaj so mislile, ko so frčale po zraku. Proti večeru so nam pripravili bratje Zagorci tri voze katere smo plačali in smo se podali v drugič pod deseniški klanec. Koj pri odhodu ni zapazil nikdo od nas, da nas vozijo kot čepi pijani vozniki, ki so se drli na kozlih: »Devojke kranjske, pojte, sicer vas prevrnemo v jarkle!«

Uboge naše deklaracije, to razočaranje z Veroniko Deseniško, komaj prestani strah pri preukcu in po vsem tem so še morale prepevati iz polnih grl, ker sicer bi nam bile pijandure polomile kosti po zagorskih obcestnih grabah. Kakor hitro so prenehale pevke v toliko, da so si opomogle za sapo, je zaorilo v noč iz treh vinjenih prs:

»Pjevajte, sicer evo vam jarek!«

To je bil pravi povratek iz deklaracijskega izleta med prepevanjem slovenskih in hrvaških pesmi na celi poti do prve štajerske krčme preko Sotle. Na štajerskih tleh smo morali dati za pijačo, še le tukaj so upale sikati Jugoslovence bolj pritajeno:

»Vražji Hrvati, bolj nego kosti, me boli glava, ker sem pela iz strahu.«

Že koj drugo jutro po obisku pri Veroniki Deseniški je razlagal naš ženski svet majniško deklaracijo v čisto drugem smislu, namreč: S Hrvati in Veroniko Deseniško že pod žezlom skupne države, a naj ostanejo Hrvati pri svojem in Slovenci pri svojem.

O naši prevrnjeni pobratimiji z Veroniko Deseniško pa se je razpravljalo dolgo po celi Obsoteljski dolini in od tega dne nisem čul več iz ženskih ust: Jaz bi bila rada Veronika Deseniška. Uverjen sem tudi, da obsoteljske izobraženke niso šle več vznemirjati duha blagopokojne Veronike, ki je bil sicer čisto nedolžen nad našimi razočaranji in neprijetnimi doživljaji.